

# KADONNEET KUVAT

---

# SISÄLLYS

Opinnäytetyö  
Kirsi Hellman  
Tampereen ammattikorkeakoulu  
Kuvataiteen koulutusohjelma  
2012

<b>1 Lähtökohdat</b>	3
<b>2 Kapitalistinen sensuuri</b>	4
2.1 Juho Viitala: "No salaam, no shalom"	4
2.2 Jukka Silokunnas: "Asiaton oleskelu kielletty"	4
2.3 Teemu Takalo: "Tiedostavan kuluttajan synninpäästö"	4
2.4 Kapitalistisen sensuurin lopputulokset	5
<b>3 "Yhteisen hyvän nimissä" -sensuuri</b>	6
3.1 Ulla Karttunen: "Neitsythuorakirkko"	6
3.2 Pekko Rinkinen: "Nazi Lesbians from Outer Space"	8
3.3 "Yhteisen hyvän nimissä" -sensuurin lopputulos	9
<b>4 Omatoiminen sensuuri</b>	9
4.1 Minna Suoniemi: "Lullaby"	10
4.2 Veera Lehtola ja Henri Kivistö: "Viisi laulua odotuksesta"	10
4.3 Omatoimisen sensuurin lopputulos	11
<b>5 Poikkeus vahvistaa säännön</b>	11
5.1 One Love	12
<b>6 Johtopäätökset</b>	13

# I LÄHTÖKOHDAT

Kun puhumme taidesensuurista, mainitaan yleensä natsi-Saksa ja Stalinin kirjaroviot. Ajatukset pysyvät yleensä pois modernista Suomesta. Lähivuosina taiteen sensuuri on kuitenkin nostanut päätään lintukodossammekin.

Tekstissäni etsin esimerkkitapausten avulla syitä ja seurauksia Suomessa lähivuosina tapahtuneille näytännöille ja ei –niin -näytännöille taidesensuuritapauksille. Mietin, mitkä voimat haluavat sensuroida kuvataidetta 2000-luvun suomessa, miten se on ylipäättään mahdollista ja mitä ne hyötyvät siitä. Pyrin pohtimaan asiaa niin taiteilijan, sensuroivan osapuolen ja taidetta kuluttavan sekä myös taidetta kaihtavan yleisön näkökulmasta.

Onko nykytaide vain kehittynyt iskevämmäksi ja anarkistisemmäksi? Vai onko yleinen kulttuurimme muuttunut häiriötekijöitä piilottelevaksi jolloin taide tuo katsojalleen enemmän ajatuksia, joista osa on niin epämieluisia, että niiden alullepanijasta halutaan eroon? Onko sensuuri tapoisku taiteen autonomialle vai onko sen motiivi jalo ja yhteiskuntaa moraalisesti kohottava, tai vain sanahelinää ja oikeiden asioiden piilottelua?

Tekstissäni lähestyn sensuurin eri muotoja kolmen lähtökohdan kautta, joiden avulla olen niputtanut tapaukset eri ryhmiin lähinnä motiivien ja tekotapojen kautta. Kun maailmalla suurimmat taidesensuuriuutiset liittyvät lähinnä uskonnonrauhan rikkomiseen, koto- Suomessa sensuuria näyttävät näkyvimmin ajavan isot ja joissain tapauksissa pienet yritykset. Joskus sensurointia vaativa taho voi löytyä yleisön joukosta; ihminen, joka näkee yksittäisen teoksen omaa moraaliaan loukkaavana. Myös yleisön omatoimista, vandalismiin verrattavaa sensuuria on nähty muutamaan otteeseen, mikä on uudehko ilmiö Suomessa.

Tarkoitukseni on analysoida tapahtumien syitä ja ennen kaikkea niiden seurauksia. Kuka lopulta on voittaja, miksi sensurointia tapahtuu 2000-luvun Suomessa ja mikä voima on sen alullepanija? Entä ketkä sen sallivat? Entä voiko taide jopa hyötyä sensuurista?

## 2 KAPITALISTINEN SENSUURI

Kulutuskritiikkiä ja maailmanpolitiikkaa sivuavat teokset saavat yleensä olla gallerioiden seinillä rauhassa. Kuitenkin muutamat viime vuosien näkyvimmistä sensuuritapauksista ovat liittyneet julkiseen tilaan suunniteltuihin kriittisiin ja poliittisiin taideteoksiin. Näissä tapauksissa yhteistä on aihepiirin lisäksi myös sensuurin ajankohta; se on tapahtunut joko ennakoivasti tai viimeistään ripustuksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen. Viime vuosina Suomessa on todettu jo muutama otteeseen, kuinka kapitalistiset voimat pystyvät painostamaan valtaapitäviä nykyaiteen jäädessä jalkoihin.

### 2.1 Juho Viitala: "No salaam, no shalom"

Juho Viitalan teos "No salaam, no shalom" ehti saada luvan Tampereen kaupungilta, kunnes lupa evättiin kun teoksen sisällön tarkoituksiperät ymmärrettiin paremmin ja sen kriittinen näkökulma Patriaan olisi voinut saattaa kaupungin vaikeaan asemaan. Kyseessä oli poliittinen teos, jolla Viitala halusi kommentoida apartheidin tunnusmerkit täyttävää Israel-Palestiina -konfliktia sekä suomalaisten yritysten, lähinnä Patrian, käymää asekauppaa Israelin kanssa. Viitala olisi tehnyt tämän maalaamalla Tampereen keskustassa katuun parven valkoisia kyyhkysiä, jotka olisivat muodostaneet arabiankielisen sanan "salaam" (suom. rauha). Tampereen kaupunki ei halunnut aiheuttaa välien kiristymistä suuren Suomalaisen asevalmistajayrityksen kanssa.



NO SALAAM, NO SHALOM  
Juho Viitala, 2011



ASIATON OLESKELU KIELLETTY  
Jukka Silokunnas, 2011



TIEDOSTAVAN KULUTTAJAN  
SYNNINPÄÄSTÖ  
Teemu Takalo, 2011

Sensuuri tapahtui päivää ennen teoksen suunniteltua toteutusajankohtaa, ja kaupunki yritti salata Viitalalta oikean syyntä luvan takaisinvetämiseen. Taiteilija ei kuitenkaan antanut asian olla, ja kaupungin edustaja myönsi Viitalalle sekä lopulta myös medialle todellisen tarkoituksensa luvan epäämiselle: Patrian läheiset suhteet Tampereen kaupunkiin. Viitala kertoi motiivien selviämisestä Aamulehdessä: ”Perjantaina kaupungilta soitti henkilö, jolta lipsahti, että johtajalta oli tullut sana, ettei poliittista taidetta voi tehdä.”<sup>1</sup> Oli kaikille selvää, ettei Tampereen kaupunki halunnut suuttuttaa suurta yritystä ja vähin äänin perui kriittisen teoksen luvan, aiheuttaen lopulta maanlaajuisen kohun.

## 2.2 Jukka Silokunnas: ”Asiaton oleskelu kielletty”

Keväällä 2011 Jukka Silokunnaksen teos ”Asiaton oleskelu kielletty” sensuroitiin välittömästi ripustuksen jälkeen naapuruston pienten ja suurten yritysten painostuksen alla, vaikka teoksen ripustamiseen oli saatu kiinteistön omistajan lupa. Teos oli suurennos Asiaton oleskelu -kylistä, jolla taiteilija halusi kommentoida julkisen tilankäytön perusteita ja oikeuksia ja kysyä kysymyksen: kuka saa olla missäkin. Pystytyksen aikana yritysten edustajat näkivät teoksen, jonka jälkeen he protestoivat sen sisällöstä ja paikasta tilan omistajalle. He pitivät teosta häiritsevänä ja uskoivat sen kriittisen sisällön karkottavan asiakkaita. Yritysten edustajien sanan painoarvo oli suurempi kuin taiteenvapaus, ja teos sai olla paikallaan vain muutaman minuutin. Tapauksessa taiteilijan näkemys kaupunkitilan vapauden puutteesta sai konkreettisen esimerkin.

## 2.3. Teemu Takalo: ”Tiedostavan kuluttajan synninpäästö”

Ehkä lähivuosien yksi röyhkeimmistä sensuuritapahtumista tuli niin ikään Tampereelta, jossa kauppakeskus Tullintori vuonna 2011 halusi kaunistuttaa yleisilmettään pitämällä tiloissaan taidenäyttelyä. Mikä tahansa taide ei käynyt, sillä Teemu Takalon seinämaalaukset tuhoettiin näyttelykokonaisuudesta ylimaalaamalla ennen näyttelyä avajaisia taiteilijan tietämättä. Teos oli kriittinen tekstiteos, joka sisälsi täysin julkista tietoa kauppakeskuksen yritysten etiikasta ja ympäristöarvoista - tai oikeastaan niiden puutteesta.

Tällä kertaa sensuurin syy sanottiin suoraan ja rehellisesti; Kauppakeskuspäällikkö Mari Laaksonen kertoi Aamulehdessä sensuurin syistä: ”Yksi teos meni liian pitkälle, kos-

ka kritiikki kohdistui suoraan Tullintorin yrittäjiä vastaan nimeltä mainiten.”<sup>2</sup> Kyseessä oli kuitenkin autonominen taideteos jonka tuhoaminen nostatti suuren myrskyn myös tiedotusvälineissä.

## 2.4 Kapitalistisen sensuurin lopputulokset

Kaikkia näitä kolmea tapausta yhdistää kaupallisten yritysten painostus valtaapitäviä tai tilan omistajaa kohtaan ja niiden intressit säilyttää poliittinen tasapaino maton alle lakaisu taktiikalla, taiteen sananvapauden kustannuksella. Myös julkiseksi määritellyn tilan käyttö ja sen alkuperäinen käyttötarkoitus epätaiteellisena tilana on yhteistä tapauksille. Nykyaikainen nähdään julkisessa tilassa usein isona pahana propagandana, jonka kriittistä katsontakantaa yksittäisiin yrityksiin pidetään aktiivisena hyökkäyksenä yrityksiä kohtaan. Kriittinen tieto halutaan pitää poissa silmistä, piilotettuna vaikkapa yritysten omille nettisivuille, joista sitä on mahdoton löytää.

Jokainen edellä mainituista tapauksista on kuitenkin lopulta kääntynyt taiteilijan sekä teoksen motiivien eduksi. Sensuuriuutiset ovat saaneet mediassa enemmän näkyvyyttä ja sen kautta myös yleisöä kuin mitä teokset olisivat luultavasti itsenäisesti saavuttaneet. Taideteoksen kohdatessa sensuuria, yleensä media asettuu taiteilijan puolelle sananvapautta puolustamaan. Voidaan jopa sanoa, että tapahtunut sensuuri on ollut taiteilijalle ja hänen asialleen näissä tapauksissa voitto.

Taiteessa, varsinkin yhteiskuntakriittisten teosten kohdalla, teoksen tarkoituksen esille saaminen voi olla merkittävämpää kuin lopullinen taiteellinen tuotos. Nykyaikaisessa on enää harvoin kyse pelkästään esteettisyydestä. Yksi nykytaiteilijuiden muodoista voikin olla kohu-taiteilijuus. Kohutaideteos saa usein asiansa esille nostattamansa mielipahan tai provosoitumisen kautta, ei lopullisen teoksen tason avulla. Kohu on harvoin suunniteltua, mutta se ei useinkaan tule taiteilijalle täysin puun takaa. Kohutaidetta sensuroivan tahon imagoon tulee helposti särö, mikä usein auttaa teoksen sisältöä tulemaan suuren yleisön tietoisuuteen. Kun teoksen kritiikin kohde on selkeä ja teoksen toteutuspaikka valittu huolella, kohde usein reagoi äkkiä, ja sensuroinnin jälkeen saatu huomio on kääntynyt taiteilijan eduksi.

1  
Aamulehti (23.8.2011)  
”Miksi tämä taideteos kiellettiin?” Tuuli Topelius

(<http://www.aamulehti.fi/Kulttuuri/1194693725919/artikkeli/miksi+tama+taideteos+kiellettiin+.html>)

2  
Aamulehti (28.10.2011)  
”Teemu Takalo teki tutkintapyyntönsä teoksensa sensuroimisesta”

(<http://www.aamulehti.fi/Kulttuuri/1194703024103/artikkeli/tullintorin+taidekohu+teemu+takalo+teki+tutkintapyyntonsa+teoksensa+sensuroimisesta.html>)

# 3 ”YHTEISEN HYVÄN NIMISSÄ” -SENSUURI

Vaikka kaiken taidesensuurin lopulliset toimeenpanijat ovat tavalla tai toisella valtaapitävät, instituutiot sekä yleistä yhteiskuntapolitiikkaa tekevät poliitikot ja muut vaikuttajat, sensuroinnin aloitteen motiiveina voivat olla myös jotkin aivan muut kuin suuret kaupallisten ja poliittisten voimien intressit. Taiteilijan kannalta aloitteenpanijan ”näkyttömyydellä” voi olla lopulta päinvastainen vaikutus kuin esimerkiksi suurten yritysten näkyvän protestin vaikutuksilla. Muutaman kerran lähivuosina lähtökohta sensuuriin on ollut yhden tai useamman provosoituneen yksilön henkilökohtainen moraalinen närkästys joka on kulminoitunut taideinstituution voimakkaaseen reaktioon. Reaktio on taidepiirien yllätykseksi ollut yleisön kanssa konfliktia välttävä, ja tällöin sovittelleva asenne on johtanut sensuuriin.

Kuvataiteilija Ulla Karttunen analysoi vuonna 2012 Helsingin Sanomissa yhteiskunnallista ilmapiiriä suhteessa kriittiseen taiteeseen: ”Uusliberalistisessa yhteiskunnassa karnevalistista tai kriittistä taidetta vihataan menestysideologian rumana särönä. Kohuun tarvitaan kaksi asiaa: provosoituminen ja toiste.”<sup>1</sup> Periaatteessa Karttunen halusi sanoa, että yhteiskunta, ja joskus jopa taidemaailma, hyväksyy taidesensuurin epämiellyttävien aiheiden kohdalla ”poissa silmistä, poissa mielestä” -mentaliteetilla.

Karttusen oma tapaus vuodelta 2008 on vertaansa vailla Suomen nykytaiteen sensuuritapauksista. Siihen liittyy yhden ihmisen provosoituminen, joka johti taiteen sisäiseen konfliktiin ja suureen monitasoiseen keskusteluun taiteen ilmaisunvapaudesta, taiteilijan autonomiasta sekä lain ja taiteen suhteesta.

## 3.1 Ulla Karttunen: ”Neitsythuorakirkko”

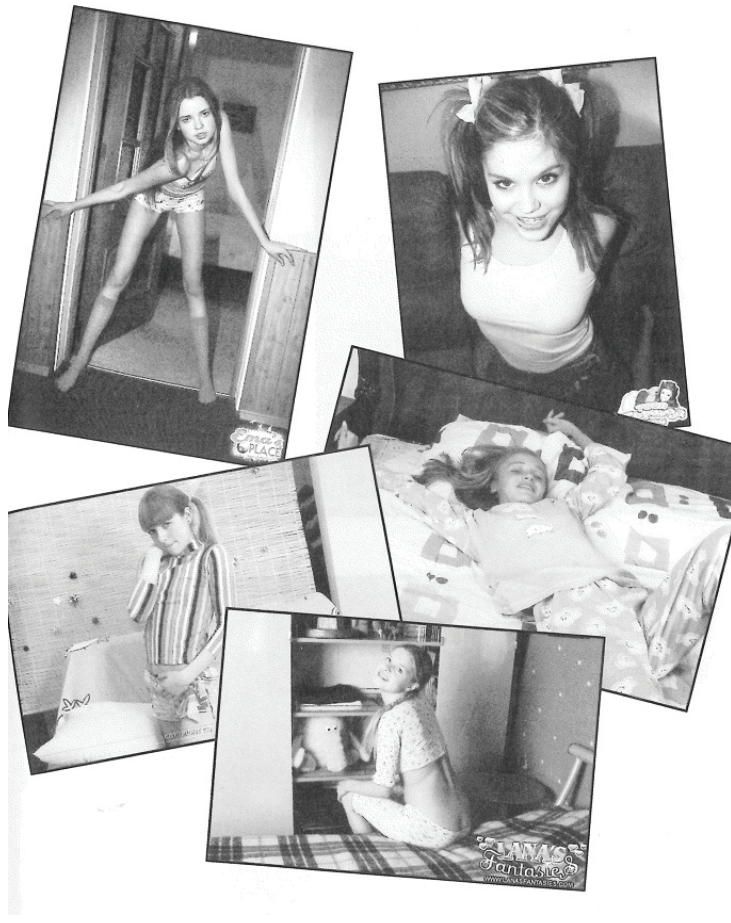
Karttusen installaatio ”Neitsythuorakirkko” oli esillä Helsingin kaupungin taidemuseon omistamassa Kluuvin galleriassa Helsingissä. Teos koostui netistä kerätyistä kuvista, joissa lapsen näköiset nuoret tytöt esiintyivät provosoivasti pornoon rinnastettavissa asennoissa, ilmeissä ja vaatetuksessa. Karttusen motiivina oli näyttää, millaista kuvastoa lailliset valtavirtapornosivut näyttävät väittämällä nuoria tyttöjä täysi-ikäisiksi, ja näin paljastaa yhteiskunnan kaksinaismoraali ja lain harmaa raja sekä sen voimattomuus lapsipornon tuotannon edessä.

Teoksen kuvamateriaalista loukkaantunut yleisön edustaja otti yhteyttä poliisiin, joka pian takavarikoi teoksen materiaalit lapsipornona. Tässä vaiheessa Helsingin kaupungin taidemuseo ei asettunut Karttusen tueksi vaan piti takavarikkoa aiheellisena, vaikka teoksen sisältö ja ulkoasu oli ollut tiedossa teosta pystytettäessä. Karttunen asetettiin syyteeseen lapsipornon hallussapidosta ja levittämisestä, johon hänet myöhemmin todettiin syylliseksi, mutta hänet jätettiin rankaisematta eettisten tarkoituserien perusteella.

1  
Helsingin Sanomat (26.4.2012)  
”Näin syntyy taidekoku” Ulla  
Karttunen

(<http://ullakarttunen.files.wordpress.com/2012/05/helsingin-sanomat-26-4-2012.jpg>)





Takavarikoitua kuvamateriaalia teoksesta  
**NEITSYTHUORAKIRKKO**  
 Ulla Karttunen, 2008

Tapauksesta taiteilijalle tullut huomioarvo ei ollut yhtä positiivista kuin edellisissä tapauksissa. Tähän vaikutti varmasti juurikin sensuurin lähtökohtana ollut yksittäisen ”näkyvätömän” ihmisen provosoituminen, taidekuluttajan moraalinen, joka ei kestänyt Karttusen peittelemättömän suoraa teosta. Kyseessä oli luultavasti sen kummemmin taiteilijan motiiveja tai teoksen sisältöä pohtimatta tehty valitus, ratkaisu jolla oli suuret seuraukset.

Myöhemmin on kritisoitu myös Museon osallisuutta sensuuriin, ja sen toimeenpanneen instituution johtohahmoa, Janne Gallen-Kallela-Siréniä. Gallen-Kallela-Sirén muun muassa kielsi näyttelytilasta teoksen poistosta informoivat esitteet tai teoksen kuvien julkaisun<sup>1</sup>. Mikäli näyttelystä vastuussa ollut taideinstituutio olisi asettunut taiteilijansa taakse, olisi lopputulos voinut olla täysin erilainen.

Kun maan yksi suurimmista taideinstituutioista hyväksyy taideteoksen sensuroinnin yleisön moraalisen närkästyksen perusteella, asia on taidemaailman sisäinen ja siksi paljon vakavampi kuin taide vastaan taidemaailman ulkopuolinen taho. Jos teos sensuroidaan taidekontekstin sisällä, on taiteen autonomisuus todella vaarassa. Tämän tapauksen taustalla olivat varmasti myös Gallen-Kallela-Sirénin omakohtaiset pyrkimykset saada nykytaide lähentymään konservatiivisempaa maailmankuvaa edustavan politiikan kanssa. Varmastikin hän jo tässä vaiheessa pyrki saamaan kansan ”parempia” rivejä, ja heidän mukanaan päättäjiä, oman asiansa taakse. Tämä tuli ilmi vasta muutamia vuosia myöhemmin Helsingin Guggenheim museo -suunnitelmissa.

Koska Kaupungin taidemuseon johto ei ollut taiteilijan ja teoksen tukena kriittisillä hetkillä, sai taiteilija vastata yksin osin kohtuuttomaankin kritiikkiin. Käydyn keskustelun lopputuloksista yksi asia on erityisen tärkeä ymmärtää: kaiken taustalla on kadonnut teos jonka näki vain kourallinen ihmisiä. Julia Jyränki ja Harri Kalha kirjoittavat osuvasti ”Neitsythuorakirkon” jälkipyykistä: ”Useimmissa keskusteluissa ja kommentoissa taiteilijan verbaalinen puhe (julkimedioitunut, kvasi-juridisoitunut, jälkiviisas ja jäävi *tilitys*) saa korvata taideteoksen - ellei sitten porno kaikessa läpituonkevuudessaan valtaa keskustelua.”<sup>2</sup>

Koska teoksen aihepiiri oli hyvin yksinkertainen ja provosoiva, kuvataiteilijan puheenvuorot jäivät useaan otteeseen sanan ”lapsiporno” alle. Teoksen katoaminen taas loi keskustelulle kiivaan sävyn, jossa kukaan keskusteluun osallistunut ei lopulta pystynyt täysin perustelemaan argumentointiaan.

1  
 Taidelehti, keskustelut  
 (Helmikuu 2007)  
 Silminnäkijän kertomus  
 nimim: AE

([http://www.taidelehti.fi/ajassa/keskustelut/helmikuu\\_2008?230\\_a=comments&230\\_m=232](http://www.taidelehti.fi/ajassa/keskustelut/helmikuu_2008?230_a=comments&230_m=232))

2  
 Juulia Jyränki & Harri Kalha  
 Tapaus Neitsythuorakirkko  
 Like kustannus, 2009

### 3.2 Pekko Rinkinen: "Nazi Lesbians from Outer Space"

Toinen samantyylinen, kuitenkin kooltaan paljon pienempi sensuuritapaus tapahtui Tampereella, Pispalan nykytaiteen keskuksessa Hirvitalossa vuonna 2009. Tällöin anarkistisesta otteestaan tunnetun Hirvitalon asiakaskunnan muutama edustaja provosoitui Pekko Rinkisen teoksesta "Nazi Lesbians from Outer Space". Teoksen sensurointi tapahtui näytelystä hyvin nopeasti sen jälkeen kun osa Hirvitalon yhdistyksen jäsenistä oli pitänyt pienimuotoisen kokouksen.

Tapaus on hivenen erilainen muihin käsittelemiini kohtauksiin verrattuna, ennen kaikkea siksi, koska siihen liittyi selkeästi myös tietyt henkilökohtaiset syyt sekä taiteilijan peittelemätön yritys provosoida hirvitalon marginaalista yleisöä. Näen tapauksen silti yhtä vakavana ja samantasoisena, kun mietitään taiteen riippumattomuutta ja sen tärkeyttä. Onko asia toinen, jos teoksella on tarkoitus provosoida tiettyä ihmisryhmää mauttomuuden rajoille asti, tekeekö se teoksesta vähemmän taidetta? Eikö se ansaitse taideteoksen asemaa ja näin ollen taiteen koskemattomuutta? Kenellä on oikeus päättää kenen loukkaantuminen otetaan vakavasti? Tässäkin tapauksessa taidekeskusta pyörittävä yhdistys päättävänä tahona myöntyi taiteen sensuuriin yksittäisten ihmisten sitä vaadittua.

Rinkisen teoksen voi helposti arvioida jopa mauttomaksi ja ironiseksi vihapuheeksi, ja teoksen aiheuttama loukkaantuminen on helppo ymmärtää. Taide ei kuitenkaan voi olla asia, joka otetaan käyttöön vain tietyn sisältöisenä, tällöin taide lakkaa olemasta taidetta. Rinkinen perustelee kotisivuillaan asiaa Hirvitalon perustajalle näin: "Seksuaalivähemmistöjä loukkaavaksi kokemanne materiaali teoksesani oli mielestäni selkeästi parodisella otteella tehty, joten epäilen teidän oikeasti luulevan sisällön olleen pelkkää perusteetonta vihanlietsontaa vailla muuta taiteellista pyrkimystä. Eikä teos ei mitenkään viitannut siihen, että se olisi jonkinlainen manifesti mielipiteistäni."<sup>1</sup> Parodian määrän määrittely jäi yleisölle, ja tuloksena oli sensuuri.



NAZI LESBIANS FROM OUTER SPACE  
Pekko Rinkinen, 2009

1  
Happy Horse comics Blogi  
(28.9.2009)  
"Nazi Lesbians from Outer  
Space" Pekko Rinkinen

(<http://happyhorsecomics.wordpress.com/tag/hirvitalo/>)



### 3.3. "Yhteisen hyvän nimissä" -sensuurin lopputulos

Sekä Rinkisen että Karttusen tapaukset ovat olleet taide-  
maailman sisäisiä ja siksi vakavia ja erityisen kiinnostavia.  
Teokset ovat olleet galleriatilassa, galleriayleisön nähtävillä,  
ei taidekontekstin ulkopuolella häiritsemässä yleistä järjes-  
tystä ja ihmisten elintilaa.

Teemu Mäki kirjoitti esseekokoelmassaan moraalien ja tai-  
teen suhteesta vuonna 2005: "...ei pidä luulla, että kulloinkin  
vallitseva laki ja moraalit, meidän tai muiden, on täydellinen  
ja lopullinen. Siksi kriittistä taidetta on hyvä kuunnella sil-  
loinkin, kun se kritisoi tai rikkoo vallitsevaa lakia tai moraa-  
lia."<sup>1</sup> Mäen analyysi taiteen vakavuudesta on erityisen osuva  
näiden tapausten kohdalla. Yksi taiteen tehtävistä on häiri-  
tä, näyttää ja muuttaa käsitystapoja, yksi tapa tehdä tämä  
on vallitsevien arvojen kyseenalaistaminen, oli arvot mitä  
tahansa.

Taiteen absoluuttinen vapaus olisi tärkeää tunnustaa edes  
sen oman kentän keskellä. Julkisessa tilassa teosten herät-  
tämä närkästys on oma asiansa, mutta taiteen omassa olo-  
huoneessa tapahtuva sensuuri on epämiellyttävää, vaikka se  
onkin joka kerran johtanut laajoihin ja hedelmällisiin itse-  
analyyseihin taidemaailman sisällä.

Sensuurissa voi etsiä tässäkin tapauksessa joitain positiivi-  
sia puolia: ehkä tapahtumat ovat elävä esimerkki siitä, että  
taide on osunut hermoon. Ehkä taiteella on nyky-yhteis-  
kunnassa tärkeämpi asema näyttää näkyväksi asioita, joita  
muissa konteksteissa aktiivisesti piilotellaan. Viimeistään  
Internet takaa tiedonlevityksen, ja varmistaa keskustelun  
käymisen, niin taiteen sisällä kuin mahdollisesti yhteiskun-  
nallisellakin tasolla. Tai ehkä näyttelyiden yleisö on moni-  
puolistunut vuosien saatossa, ja myös taiteeseen ei niin tot-  
tuneet ihmiset ovat löytäneet tiensä gallerioihin.

Oli miten oli, kyseessä on kuitenkin muutaman henkilön her-  
mostuminen, joka pyöräyttää suuren koneiston liikkeelle. Täl-  
löin tärkeäksi kysymykseksi nousee: Kuinka vakavasti yleisön  
moraalisen rajat tulee ottaa huomioon taiteen tekemisessä ja  
ennen kaikkea sen esittämisessä, vai tuleeko ollenkaan?

## 4 OMATOIMINEN SENSUURI

Viime vuosina taidemaailma on saanut kokea uudenlaista  
sensuuria, joka on saanut alkunsa edellisten esimerkkien  
tavoin "ulkopuolisen" ihmisen toimesta. Myös tällöin ny-  
kytaiteen aiheet ja maneerit ovat loukanneet katsojan mo-  
raalikäsityksiä. Loukkaantunut osapuoli on pyrkinyt tavalla  
tai toisella sensuroimaan teoksen, huolimatta sen laillisuu-  
desta tai yleisön enemmistön hyväksynnästä. Omatoiminen  
sensuuri on uudenlainen ilmiö, mikä saattaa kertoa jotain  
oleellista myös yleisestä yhteiskuntakeskustelustamme tai  
sen olemattomuudesta.

<sup>1</sup>  
Teemu Mäki  
Näkyvä pimeys, esseitä tai-  
teesta, filosofiasta ja politii-  
kasta  
Like kustannus, 2005



LULLABY  
Minna Suoniemi, 2012

#### 4.1 Minna Suoniemi: "Lullaby"

Kuvataiteilija Minna Suoniemen teos "Lullaby" joutui oma-toimisen sensuurin kynsiin vandalismin muodossa, joka tapahtui yhden tai useamman loukkaantuneen katsojan toimesta. Teos on videoteos, joka oli esillä kesän 2012 ajan Helsingin kaupungintalon naisten wc-tiloissa, jotka ovat auki yleisölle. Teoksessa lähietäisyydeltä kuvattu vauva leikkii äitinsä kasvoilla. Äidin aloittaessa leijonamaisen murinan, hänen suustaan paljastuvat torahampaat. Istuva vauva tökkii ja puristaa makaavan äidin kasvoja ja nauraa.

Joku teoksen kohdanneista henkilöistä loukkaantui sen sisällöstä, ja kun vielä valitusten jälkeenkin video pysyi paikallaan kaupungintalolta, ryhtyi hän itse tositoimiin ilki-vallan avulla. Helsingin kaupungin Virka Gallerian johtaja kertoi saamistaan valituksista Helsingin Sanomille: "Ensin soitti yksi nainen hyvin tuohtuneena, ja sitten tuli kolmekin kirjelmää. Teoksen poistamista vaadittiin, koska se edustaa heidän mielestään saatananpalvontaa. Nainen on nähty vampyyrina eli pahan edustaja. Toinen syy oli, että mediateos antaa huonon kuvan Suomesta ulkomaalaisille."<sup>1</sup>

Moraalirajojensa perusteella tuohtunut henkilö oli kesän aikana käynyt toistuvasti irrottamassa johtoja, ja teoksen laitteisto jouduttiin suojaamaan ilki-vallalta. Teoksen sisällön tulkinta oli nähty riittäväksi syyksi käyttää oman käden oikeutta ja suojella muuta yhteisöä teoksen tulkinnalliselta viestiltä.

#### 4.2 Veera Lehtola ja Henri Kivistö: "Viisi laulua odotuksesta"

Samoin kuin Suoniemen teokselle, kävi myös Turun Auran-sillalla olleelle Veera Lehtolan ja Henri Kivistön ääniteokselle "Viisi laulua odotuksesta", jossa säilönottokeskuksessa olevat turvapaikkapäätöstä odottavat pakolaiset lausuiivat kirjoittamia runoja. Teoksen ohi kulkenut kolmihenkkinen äärioikeistolainen miesjoukko hermostui teoksesta niin, että kutsui virkavallan paikalle, kun ei itse päässyt lukitun aidan taakse poistamaan teosta. Poliisit ottivat loukkaantuneen miesjoukkion pyynnöstä äänentoistolaitteet pois sillan alta, teokselle annettua lupaa edes tarkistamatta. Vaikka teoksen lopulta poistikin virkavalta, pidän tapausta omatoimisena sensuurina sillä aktiivinen osapuoli on ohi kulkenut miesjoukko, joita ilmeisen asiakaspalveluultis poliisi vain totteli.



VIISI LAULUA ODOTUKSESTA  
Veera Lehtola ja Henri Kivistö, 2012

1  
Helsingin Sanomat, Oma kaupunki (16.8.2012)  
"Taideteosta syytetään saatananpalvonnaksi"

([http://omakaupunki.hs.fi/paakaupunkiseutu/uutiset/taideteosta\\_syytetaan\\_saatanpalvonnaksi/](http://omakaupunki.hs.fi/paakaupunkiseutu/uutiset/taideteosta_syytetaan_saatanpalvonnaksi/))

### 4.3 Omatoimisen sensuurin lopputulos

Kumpaakaan tapausta tuskin olisi tapahtunut galleriatilassa. Osasyynä teoksen omatoimiseen sensurointiin on luonnollisesti yleisön suurempi määrä: katsojat eivät rajoitu taiteesta tai teoksen aiheesta kiinnostuneiden piiriin, vaan muutkin ihmiset joutuvat tahtomattaankin kohtaamaan taidetta.

Julkisessa tilassa nykytaide nähdään myös usein provosointirytyksenä, toisinaan jopa vihamielisenä iskuna vallitsevia arvoja vastaan. Syynä saattaa olla nykytaiteen status vaikeasti ymmärrettävänä ja intellektuellina tapana nähdä maailmaa, ehkä jopa äärimmäisen älyllisenä ja suvaitsevana ”snobbailuna”. Teosta sen kummemmin analysoimatta kadulle vuotaneen taiteen arvot nähdään usein kaukaisena kadun kulkijan näkemyksiin verrattuna. Yksittäisen teoksen kohtaava ihminen, jonka maailmankuva on ristiriidassa teoksen esittämän vaihtoehdon kanssa, saattaa huomata nyrjähdysten arjessaan, ja tämä voi joissakin meissä tulla ilmi jopa vihana.

Näin tapahtuu päivittäin laittoman katutaiteen kohdalla. Katutaide tapahtuu kaupungilta lupia kyselemättä ja on laitomuudessaan kansan syvien rivien mielissä lähinnä likaaamista ja vandalismia. Katutaiteen kohdalla instituutioiden täydellinen suojan puute johtaa omanlaiseensa sensuuriin, taiteen pois siivoamiseen. Lain selkeä rikkominen on kuitenkin katutaiteen tekijöille arkipäivää, ja jokainen tiedostaa teosten hetkellisyyden eikä poissiivousta edes nähdä sensuurina.

## 5 POIKKEUS VAHVISTAA SÄÄNNÖN

Viime kesänä tapahtui taiteen vastaisku sensuurille; kaikkien aiempien merkkien sekä kokemuksen perusteella erään teoksen sensurointi oli hyvinkin mahdollista. Jotain oli kuitenkin opittu, eikä teos kadonnutkaan kohdatessaan laajaa kritiikkiä, vaan pysyi näyttelyssä kunniallisesti loppuun saakka. Tämän teoksen taustalla oli loppuun asti ajateltu konsepti sekä vahvan taidemaailman vaikuttajan vankumaton tuki. Pelkästään nämä olosuhteet saattoivat olla avain sensuroinnin väistämiseen.



### 5.1. One Love: Rakkauslukot

Taiteilijaryhmä One Love kävi irrottamassa voimapihdeillä lemmenlukkoja Tampereen kosken sillalta ja sulatti ne yhdeksi kuutioksi, ja sai aikaan yhteisöllisen lemmenlukkoneeliön. Tarkoituksena oli luultavimmin kritisoida heteronormatiivista rakkauskäsitystä ja rakkauden yksilöitymistä sekä tuoda esiin yhteisöllisen rakkauden tärkeys. Tampereilaiset yleisellä tasolla raivostuivat menetettyään lukkonsa kuvataiteilijoiden ”kyhäelmään”.

Rakkauslukkujen olisi kaiken edellä mainitun perusteella pitänyt tulla sensuroiduksi yleistä järjestystä ja katujen rauhaa rikkovana petollisena nykyaikaisena joka säröittää kuvataiteen imagoa massojen silmissä. Lukkoteos ei kuitenkaan kohdannut sensuuria kovankaan paineen alla. Miksi ei?

Taiteilijaryhmän takana seisoivat suuret taideinstituutiot, Tampereen taidemuseo. Tai oikeastaan taiteilijoiden tukena pysyi alusta loppuun saakka sekä taidemaailmassa että mediassa hyvin vaikutusvaltainen henkilö, joka oli kuratoinut näyttelyn ja hoiti kohusta viestimisen museon kanssa. Kuraattori oli Helsingin Sanomien taidekriitikko Veikko Halmetoja, joka varmasti on osannut valmistautua tulevaan myrskyyn taiteilijaryhmän kanssa. Varsinkin Karttusen tapaukseen verrattaessa kuraattorin tai instituution tuen tärkeys voidaan nähdä silmiinpistävä käänteeksi sensuurin välttämiseksi (tai ainakin tuhojen korjaamisessa).

Esimerkiksi Tampereen taidemuseon johtaja Myllyharju on myöhemmin irtisanoutunut One Loven teoksesta: ”Jos minulta olisi etukäteen kysytty lupaa tällaisen esittelyyn meidän tiloissamme, en olisi antanut.” Mikäli kohu siis olisi tullut yllätyksenä taiteilijoille sekä kuraattorille, olisi museon johto luultavasti poistanut teoksen heti näyttelyn alettua. Syynä olisi voinut olla esimerkiksi lukkojen pitäminen varastettuna omaisuutena. Tämä oli kuitenkin osattu ennakoita selvittämällä lukkojen irrottamisen laillisuus. Tai jos teoksesta olisi suunnitteluvaiheessa kerrottu enemmän museon johdolle olisi se voinut kieltää koko teoksen tekemisen, tajuttuaan että teoksesta syntyy auttamatta kriittistä kohutaidetta.

Teos tehtiin varmasti oikein ja tarpeeksi hiljaa, kuitenkin avoimesti juuri oikeille tahoille. Myös lukkojen asema ei-kenkään -omaisuutena, kadulta kerättynä ”häiriönä”, on tärkeä osa sen sallimista. Mutta yleisön paine oli kesän aikana kova ja hieman tuntemattomammat nuoret taiteilijat selvisivät siitä lähinnä kuraattorin avustuksella. Jotain oli opittu aiemmista tapauksista, asiat osattiin ohjata oikein ja sensuurin sijaan siirryttiin suoraan keskusteluun, jota teoksen esilläolo pidensi ja elävöitti.

1  
Helsingin Sanomat (19.6.2012)  
”Tampereen rakastavaiset raivostuivat lemmenlukkujen sulattamisesta” Jukka Harju



RAKKAUSLUKOT  
One Love, 2012

# 6. LOPPUTULOS

Osaksi taiteilijan työtä on liittynyt näiden kohuteosten kohdalla mediapelin pelaaminen. Pelin hallitseminen tuo taiteilijan asialle parhaimmillaan lisäarvoa ja uskottavuutta. Instituutioiden sekä lupatahojen hienovarainen sumuttaminen, taktikointi ja asioiden esittäminen oikeassa valossa on tärkeä oppia, kun teoksen aihe on kriittinen ja halutaan välttyä sensuurilta. Oikeaan aikaan tehdyt oikeat valinnat voivat vaikuttaa siihen, että teos saa ansaitsemansa huomion, pitäen silti kiinni kriittisestäkin otteesta ja tinkimättömästä sanomasta.

Vaikka rakkauslukot ovatkin valoa tunnelin päässä, sensuuritapauksia tulee varmasti eteen lähitulevaisuudessakin. Tällöin on hyvä miettiä keinoja väistää sensurointi, menneiden sensuuritapausten analysointi on silloin tärkeää. Oli syy, tarkoituksiperä tai toimeenpanija kuka tai mikä tahansa, on jokainen sensuuritapaus otettava vakavasti taiteen autonomista asemaa rajoittavana tapahtumana.

Sensurointitapausten on myös lopulta hyvä palauttaa mieleemme vakavuudessaan myös Stalinin kirjaroviot, vaikka vain muistuttamaan miksi taiteenvapaus on niin tärkeä arvo. Ehdottomasti tärkeintä on kuitenkin keskustella sensuurin syistä ja oikeutuksesta sekä toimeenpanijoiden motiiveista.

Kuvataiteilija Riiko Sakkinen totesi Taidelehdessä kirjoittaessaan taiteen sensuurista ja sensuurin taiteesta jo vuonna 2007: ”Vanhan kliseen mukaan kuva on enemmän kuin tuhat sanaa. Jos tämä on totta, niin tuntuu luonnolliselta, että kuviin suhtaudutaan samalla vakavuudella kuin teksteihin tai iskulauseisiin. Paavi on hinttari! Muhammed on likainen koira! Tappakaa se vitun kuningas!”<sup>1</sup>

Vaikka kaikki tässä kirjoituksessa mainitsemani sensuuritapaukset ovat tapahtuneet tämän toteamuksen jälkeen, pitää Sakkisen vahva näkökulma paikkansa. Sen pohjalta on hyvä miettiä sananvapauden merkitystä taiteessa ja taiteella provosoivien ja siitä provosoituneiden asemaa yhteiskunnassa. Sekä tietenkin taiteen, kuvien ja sanojen riippumattomuuden tärkeyttä alati muuttuvassa oikeusvaltiossamme.

1  
Taidelehti (26.10.2007)  
”Taiteen sensuurista ja sensuurin taiteesta” Riiko Sakkinen

([http://www.taidelehti.fi/ajassa/uutiset/uutiset\\_2007/taiteen\\_sensuurista\\_ja\\_sensuurin\\_tai-teesta.366.news](http://www.taidelehti.fi/ajassa/uutiset/uutiset_2007/taiteen_sensuurista_ja_sensuurin_tai-teesta.366.news))